

16:12; Titus 3:13) en Paulus noemt hem een dienaar (diakonos) als hij zelf is.

Titus, Paulus' „oprechte zoon“ (Titus 1:3), was reisgenoot van hem, 2 Cor. 8:6, 16; Gal. 2:1, 3, en wordt genoemd: „medegzele“ (koinonos) en „mede-arbeider“ (2 Cor. 8:23), was met opdracht van Paulus in Corinthe (2 Cor. 7 vs 6, 13, 14) en Dalmatië (2 Tim. 4:10) en op Krete (Titus 1:5). We zullen over Titus en Timotheus nog afzonderlijk handelen moeten.

Het resultaat is, dat reisgenooten van Paulus „mede-arbeiders“, „medewerkers“ en „dienaren“ heeten, doch van een zekeren „ambtelijken“ titel is alleen sprake bij Silas: „profeet“, terwijl sommigen ook preeken, zoals Silas, Apollos, Titus en Timotheus, doch alleen Timotheus en Filippus heeten „evangelist“, de anderen niet. We zullen ons dus aan Timotheus en Philippus dienen te houden. (Deze laatste behoort tot de zeven in Hand. 6 en heet later toch „evangelist“, Hand. 21:8). Want de door Sillevius Smitt opgesomde namen van mannen, die met Paulus mede-werkten, zijn geen ambtstitels, zoodat we alleen moeten onderzoeken of „evangelist“ als een zoodanigen titel is te beschouwen.

5. Sillevius Smitt zegt in zijn proefschrift, dat de naam „evangelist“ later, dus na den apostolischen tijd, niet meer voorkomt in de literatuur (bl. 138). Twee jaar later (1912) heeft hij dat tegenover Ds K. van Dijk niet gecorrigeerd (G. T. T. XIII, no. 2), wat wel noodig ware geweest. Want Eusebius verhaalt in zijn kerkelijke geschiedenissen (III, 37) van menschen, „leerlingen der apostelen“, die op de door de apostelen aan elke plaats te voren gelegde grondslagen der gemeenten verder bouwden en de verkondiging naar alle zijden deden wassen en de heilzame kiemen van het koninkrijk der hemelen over de geheele bewoonde wereld wijd en zijd uitstrooiden, en „volbrachten het werk van evangelisten“; ze preekten aan hen, die er nog niet van gehoord hadden, legden de grondslagen en gaven daarna de leiding aan de plaatselijke herders over. In hen werkten nog bijzondere krachten. Dat was in den tijd van keizer Trajanus, van Ignatius, Papias en Polycarpus, dus eind eerste eeuw tot midden tweede eeuw na Christus.

En in V. 10 handelend over den wijsgeer Pantaenus in den tijd van Keizer Commodus (180—192) vertelt hij, dat er „toen nog zeer vele evangelisten des Woords“ waren.

Terecht concludeert het meerderheidsrapport, dat men voorzichtig moet zijn met de conclusie, dat het ambt van evangelist spoedig zou zijn opgehouden (bl. 14):

6. Tenslotte: later is de naam „evangelist“ gebezigd voor de schrijvers van de evangelieën, Mattheus, Marcus, Lucas, Johannes. En dat sedert de 3e eeuw na Christus, Hippolytus (± 160/170—234/240) in diens geschrift „de antichristo“, 56 („over den antichrist“) en Tertullianus (± 150/55—233) in zijn „Adversus Praxean“ (tegen Praxeas), 21, 23. Deze betiteling van de Evangelie-schrijvers laat zich verklaren, als we bedenken, dat de „evangelisten“ uit den apostolischen tijd en daarna als predikers optraden, dat wil zeggen: zij gaven in de prediking de stof, in de latere Evangelie-geschriften opgeteekend, mondeling door. Prof. de Zwaan, in zijn reeds genoemd referaat, is van meening, dat de „evangelisten“ die stof, welke uit Palestina stamde, waar men geen Grieksch, doch Arameesch sprak, in het Grieksch vertaalden voor hun hoorders, dus: mondelinge mededeeling van de evangelische stof en weldoordie van uit het Arameesch in het Grieksch te vertalen. Zoodat het als „vanzelf“ opkwam ook hen, die de stof schriftelijk overleverden en doorgaven, óók „evangelisten“ te noemen. Zoo kan het zich toegedragen hebben.

7. Wat den naam betreft kunnen we derhalve de volgende gevolgtrekkingen maken:

a. de naam „evangelist“ wordt in het N. Testament toegekend aan Filippus (Hand. 21:8), die ook tot „de zeven“ behoorde (Hand. 6:5), aan Timotheus (2 Tim. 4:5) die ook „mede-arbeider“ heet (Rom. 16:21); en Ephese 4:11 genoemd tusschen eenerzijds apostelen en profeten en anderzijds herders en leeraars;

b. ook in den na-apostolischen tijd komt die naam voor en wel voor hen, die de evangelische stof in de prediking mondeling doorgeven, en voor hen, die dat schriftelijk doen (Mattheus, Marcus, Lucas en Johannes).

Rotterdam.

J. FRANCKE.

Boekbespreking

Dr S. Greijdanus, Korte Verklaring der Heilige Schrift met nieuwe vertaling: Ephese—Philippenzen. Kampen, J. H. Kok N.V. 1949.

De overbekende K.V. (Korte Verklaring) beleefde na den oorlog onderscheidene herdrukken. Deze is er één van.

Wij zijn er blij mee. De niet theologisch of philolo-

gisch examineerbare lezer mist den toegang tot de eigenlijke commentaren, die argumentatie plegen te bieden en dus de kritiek op gang helpen. De K.V. is bestemd voor hen. En zij doet daaraan een goed werk. Want de uitgave blijft handig en wil gereformeerd zijn. Dat lukt ook doorgaans, — afgezien van sommige dogmatische feiten, die een deel der auteurs parten spelen in hun exegese.

Dit dubbel deel van Greijdanus is, zoo als steeds, zorgvuldig bearbeid. Greijdanus geeft hier excerpten van zijn bredere commentaren. Blijkbaar heeft de hand van een ander Greijdanus' nederlandsch vermo-

Geestelijke Liederen uit de schat van de Kerk der eeuwen I

„Geestelijke Liederen uit de schat van de Kerk der eeuwen“. Tweede uitgave, 1e deel, 1949; verzameld door ds H. Hasper, uitgegeven door A. Jongbloed, auteursrechten voorbehouden door de „Stichting Geestelijke Liederen etc.“, Den Haag.

Bij het beoordeelen van dit werk, dat alleszins onze aandacht waard is, komt als vanzelf een splitsing tusschen de waardeering van den persoon van den auteur en van zijn producten.

Om bij het aangenaamste te beginnen: voor den persoon van ds Hasper, met zijn warme naastenliefde, zijn verterenden ijver voor het geestelijk lied (in den ruimsten zin genomen), zijn levenslang gebed voor de eenheid der verscheurde Christenheid, kunnen we niet dan groote waardeering hebben.

Dit neemt niet weg, dat we zijn productie, bijzonder waar deze zich aandient als te zijn ten behoeve van de „Kerk van Jezus Christus“, moeten „beproeven“ als alle dingen, behoudende het goede.

Het is reeds lang een publiek bekende zaak, dat de „Stichting Geestelijke Liederen etc.“ te Den Haag dezelfde is als ds H. Hasper, voorheen predikant bij de Gereformeerde Kerken, sedert 1926 in Hersteld Verband gegaan, later in de Ned. Herv. Kerk emeriteerd. Hij is dezelfde ds Hasper, die een nieuwe psalmberijming vervaardigde, die in 1933 zijn „Gezangen en geestelijke liederen, ontwerp voor een interkerkelijke liederenbundel“ uitgaf, sedert 1935 zijn vier kapitale deelen „Geestelijke Liederen uit de schat van de Kerk der eeuwen“ in het licht zond (waarvan het vierde deel het „Psalter 1936“ vormde), en die behalve zijn documentair werk „Een reformatorisch kerkboek“, tal van kleinere publicaties schreef op dit zelfde terrein. Het grootste deel van dit rijke leven heeft de auteur zich met het geestelijk lied beziggehouden, en het mag gezegd worden, dat hij een benijdenswaardige kennis van zaken en inzicht heeft verworven.

Zijn eerste uitgave der „Geestelijke Liederen etc.“ was reeds in 1940 uitverkocht. Aangezien sterke vraag bleek te bestaan, zoo in Nederland als in „Indonesië“, Hongarije en andere landen, is de auteur onvermoeld aan een hergroepering der liederen begonnen, welke heruitgave vermoedelijk vijf deelen zal tellen. Het eerste deel heeft reeds 200 liederen.

Daarbij is de opzet door de ervaring sterk gewijzigd. Gaf ds Hasper voorheen eigenlijk 'n interessante verzameling liederen en melodien uit in oorspronkelijken vorm — op zichzelf van wetenschappelijke en musicologische waarde, doch praktisch weinig bruikbaar, daar deze melodien al te zeer afweken van de gangbare varianten — in de huidige uitgave heeft hij de historische juistheid opgeofferd aan de huidige bruikbaarheid, waardoor zijn werk meer reëel en vitaal wordt. Dit neemt niet weg, dat vele (vooral Engelsche en Duitsche) melodien bij het Gereformeerde volk onvoldoende bekend zijn.

Bij deze bundeling ligt een hoog ideaal voor: niet minder dan „interkerkelijke zang“, de „eenheidsopbaring onder de Christenen“, welke door samenhang verkregen zou worden, het maken van „de kerk van Jezus Christus“ tot een „zinnende kerk“ wordt door deze uitgave voorgestaan. Ja zij moet „in de wereld-crisis welke wij beleven en in deze dagen van verworping van ons volksbestaan ten aanzien van het lied der kerk weer een fundament“ leggen! Zij is het voorloopig resultaat van een „beweging, die zich door vele landen verbreidt“, welke beweging om het interkerkelijk lied vraagt, en daarin ziet: het evangelie der zaligheid.

Deze „beweging“ zou „een officiële kerkelijke erkenning hebben verkregen“ toen de Haagsche Synode van 1949 besloot om „het voornaamste onderdeel: de nieuwe psalmberijming“ te aanvaarden.

Dit alles klinkt toch werkelijk belangrijk genoeg om eens even bij stil te staan. En de persoon van ds Hasper staat er ons borg voor, dat we niet met bluff — maar met eerlijke en hooggespannen idealen te doen hebben.

derniseerd. Hij kan er niet meer van ijzen. De tijden gaan achteruit met al die ministeries. Wat lag er veel in als Greijdanus schrijft: „niet eenen mesitēs, doch eenen mesotēs“. En dat gaat nu allemaal op de flesch. Met sch. s.v.p. En dat bij Greijdanus. Maar den uitgever treft geen blaam. Hij moest kiezen voor een uniforme regeling. Er zullen wel meer auteurs met een gezicht als van een theoloog, die kiespijn heeft, over de brug moeten komen. De scholen sleepen ons mee. We zijn benieuwd, hoe lang men ons nog verdragen zal.

Intusschen: hartelijk aanbevolen.

K. S.

LITERATUUR EN KUNST

En toch waarschuwt de terminologie van dezen auteur ons reeds om op onze hoede te zijn. We hebben immers te veel ellende gezien van het woord „interkerkelijk“, om hier zonder meer op in te gaan. Zoodat het woord hier gebruikt wordt — dat is: niet in zijn strenge beteekenis, doch in den zin van „oecumenisch“ houdt dit verband met het bekende pluriformiteitsbegrip.

„Interkerkelijk“ wil dan zeggen: het samengaan van al de kerken, gemeenschappen, genootschappen, bonden, verenigingen en secten, welke zich met den Christen-naam tooien. Het woord kerk, in zijn hooge beteekenis van artikel 27—32 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis, is dan g e d e v a l u e e r d. Het wordt niet langer naar art. 29 onderscheiden van „alle secten, die heden ten dage in de wereld zijn, en zich met den naam der kerk bedekken“. De kerk bestaat dan ook niet langer, naar art. 27, uit „de ware Christgelooovigen, die hun zaligheid verwachten in Jezus Christus“, welke geloovigen naar art. 28 zich het algemeen ambt zien opgelegd om „volgens Gods Woord zich af te scheiden van degenen, die niet van de kerk zijn“, en om „zich te voegen bij de ware kerk“; welke laatste naar art. 29 van de valsche kerk „lichtelijk te onderscheiden is door de reine predikatie van het Evangelie, de reine door Christus ingestelde sacramentsbediening, en het gebruik van de kerkelijke tucht om de zonden te straffen; kortelijk welke zich aanstelt naar het zuivere Woord Gods“.

Om „interkerkelijk“ te kunnen zijn is het dus voor alle dingen noodig om de Ned. Geloofsbelijdenis ter zijde te stellen; voorts om alle verbanden, die zich Christelijk noemen als min of meer gelijkwaardige factoren te beschouwen van den briljant welke „de kerk van Jezus Christus“ genoemd wordt; en eindelijk — welk een ironie — om eigen inzichten en opvattingen — met alle „respect“ voor andersdenkenden — toch maar te handhaven, aangezien deze een onmisbare bouwsteen in de pluriformiteit beteekenen.

Immers: zouden alle Christenen hun eigen inzichten en opvattingen kruisigen; zou alle knie zich buigen alléén voor Jezus Christus en zijn Woord; zouden alle Christgelooovigen spreken en denken en handelen uit kracht van den Heiligen Geest; — dan zouden alle „andersdenkenden“ plotseling hun bestaansrecht verliezen, en daarmee zou heel het pluriformiteitsbegrip, dat veel gekoesterde en geadooreerde afgodje, van zijn voetstuk vallen!

Nu is 't immers reeds duidelijk, dat de kerk van Jezus Christus het nimmer zal moeten hebben van een kleurlozen grootsten-gemeenen-deeler-zang, welke door Christusbelijders en door praktische Christusloochenaars tegelijk kan worden aanvaard. Het Bijbelsch criterium, dat in deze zaken angstavallig wordt verduisterd, luidt: wat dunk u van den Christus, wiens Zoon is Hij?

Een ander punt is, dat de „eenheid der Christenen“ (immers ook door ons zoo vurig begeerd, ondanks allen laster) niet door samen bidden en zingen wordt verkregen. De „verscheurde Christenheid“ is geen ruimoerig bewaarschoonklasje, dat met een verzeje tot de orde teruggebracht wordt!

Die Christenheid is zondig verscheurd door eeden, schorsingen, leerbesluiten en ambtelijke moorden, welke niet weggezongen kunnen worden.

Samen bidden, samen zingen? Wij denken aan onze laatste uitwerpers.

Een „smaldeel“ van ons ging naar Oosterbeek, heeft daar met hen gezongen en gebeden. Toen 't „Amen“ verklonken was, volgden direct de toelichtingen en veiligstellingen en reserveringen; men verloochende de pas bezongen „eenheid“ op slag. De ware eenheid echter, waarvoor onze groote Hoogepriester bad (Joh. 17:21), is die eenheid van den Vader (die in zijn geliefden Zoon een welbehagen heeft) met zijn Zoon (wiens lust het is den wil des Vaders te doen). En deze eenheid wordt niet gemakkelijk verworven met lieden, wier lust het heelmáál niet is om den wil huns hemel-schen Vaders te doen.

En voorts: het „nieuwe fundament in de wereld-crisis“ en het „maken van de kerk van Jezus Christus tot een zinnende kerk“. Het zijn geen geringe zaken, waarover gesproken wordt. Wij denken aan wat Augustinus voor vele eeuwen over den kerkzang schreef: „niemand kan iets zingen, dat Gode waardig is, als Hijzelf het hem niet van te voren op de lippen heeft

gelegd; dan links zoeken geschikte welke de dictieerd. Ze zingen, precies al van Zijn wel mannen te gewonnen als h waarin enige door Cal eerste k zijn“, zo en onbete lijke liede Goddelijke Godvruch.

Weliswa dat Calvijn de berijm. aanbeval. Augustin schel zang heeft onze rekening. Het m. kunnen g. nieuwe f. dat kan v. van Jezus idem, ide kerkelijke idee van teren ell.

Alvore om te z. wat des eerst een.

Beweg deel hee nooit te een naa. tuten, h. vang en heeft n. den ind. aan den die men door ge. anderen. daar de niet me. de stich. teders d. „neutral niet neu. domper onder d. Nu h. toen hij handha. denke. weging kregen. Want d. onze G. keurend. zegd. E. van A. gelaten. vast, berijm. ste ond. etc.“, v. lijke e. onder. richten. volgend. eerlijk. dozen i. den au. een eer.

denke. weging kregen. Want d. onze G. keurend. zegd. E. van A. gelaten. vast, berijm. ste ond. etc.“, v. lijke e. onder. richten. volgend. eerlijk. dozen i. den au. een eer.

denke. weging kregen. Want d. onze G. keurend. zegd. E. van A. gelaten. vast, berijm. ste ond. etc.“, v. lijke e. onder. richten. volgend. eerlijk. dozen i. den au. een eer.

denke. weging kregen. Want d. onze G. keurend. zegd. E. van A. gelaten. vast, berijm. ste ond. etc.“, v. lijke e. onder. richten. volgend. eerlijk. dozen i. den au. een eer.

denke. weging kregen. Want d. onze G. keurend. zegd. E. van A. gelaten. vast, berijm. ste ond. etc.“, v. lijke e. onder. richten. volgend. eerlijk. dozen i. den au. een eer.

denke. weging kregen. Want d. onze G. keurend. zegd. E. van A. gelaten. vast, berijm. ste ond. etc.“, v. lijke e. onder. richten. volgend. eerlijk. dozen i. den au. een eer.

zen. De tijden
at lag er veel
mesites, doch
op de flesch.
maar den uit-
zen voor een
auteurs met
kiespijn heeft,
n slapen ons
ons nog ver-

K. S.

EN KUNST

je van dezen
n. We hebben
woord „inter-
gaan. Zooals
s: niet in zijn
„oecumenisch“
„uriformiteits-“

umengaan van
chappen, bon-
sich met den
in zijn hooge
Nederlandsche
e e r d. Het
iden van „alle
l zijn, en zich
rk bestaat dan
rare Christge-
i Jezus Chris-
het algemeen
Woord zich af
de kerk zijn“.

„: welke laan-
chtelijk te on-
van het Evan-
e sacraments-
lijke tucht om
aanstelt naar

het dus voor
sbelijdenis ter
iden, die zich
kwaardige fa-
elke „de kerk
n eindelijk —
n opvattingen
nden — toch
en onmisbare
en.

igen inzichten
e zich buigen
i; zouden alle
handelen uit
n zouden alle
ansrecht ver-
mitsbegrip,
odje, van zijn

kerk van Jezus
bben van een
ng, welke door
Christusloocher-
Het Bijbelsch
wordt verduis-
is, wiens Zoon

ir Christenen“
i, ondanks al-
zingen wordt
i“ is geen ru-
versje tot de

d door eeden,
ke moorden,
iken aan onze

sterbeek, heeft
en t „Amen“
dichtingen en
verloochende
ware eenheid
ster had (Joh.
die in zijn ge-
met zijn Zoon
loen). En deze
en met lieden,
il huns hemel-

in de wereld-
Jezus Christus
geringe zaken,
an wat Augus-
zang schreef:
vaardig is, als
e lippen heeft

gelegd; daarom, ook al zouden wij overal rechts en links zoeken, wij zullen geen betere, voor dit doel meer geschikte liederen vinden dan de psalmen van David, welke de Heilige Geest hem heeft geïnspireerd en gedictieerd. Wij zijn er dan ook zeker van, wanneer wij ze zingen, dat God ons de woorden in den mond legt, precies alsof Hijzelf in ons zong tot verheerlijking van Zijn Naam". Daarom spoort Chrysostomus zoowel mannen, vrouwen als kleine kinderen aan „zich te gewennen aan het zingen der psalmen, opdat 't zingen als het ware een overpeinzing des harten worde, waarin men zich aansluit bij de vergadering der heilige engelen". Deze uitspraken werden met instemming door Calvin overgenomen in het voorwoord tot zijn eerste kerkboek. „Laat ieder nu zoo gewaarschuwd zijn", zoo besloot Calvin, „dat hij in plaats van holle en onbeteekenende..... bijgevolg slechte en schadelijke liederen te zingen, er zich nu aan gewenne deze Goddelijke en hemelsche lofzangen te zingen met den Godvruchtigen koning David".

Wells waar komt in deze citaten niet voldoende uit dat Calvin behalve de psalmen ook alle andere passen-de berijmde Schriftgedeelten met kracht tot kerkzang aanbeval. Maar wel blijkt duidelijk, dat hij, evenals Augustinus en Chrysostomus, elken uit men-schelijke overleggingen geboren zang afkeurde voor kerkzang. Helaas heeft onze Synode van Middelburg, 1933, hier weinig rekening mee gehouden.

Het moet ons dan ook van het hart, dat wij niet kunnen gelooven aan een zangbundel, die zoowel „het nieuwe fundament in de wereldcrisis wil leggen" — dat kan alleen Gods Woord doen — als ook „de kerk van Jezus Christus tot een zingende kerk maken" — idem, idem — als ook tegelijk het ideaal van „interkerkelijken zang", en dan volgens de pluriformiteits-idee van den auteur, verwezenlijken. Deze idealen verteren elkander.

Alvorens nu een blik in 'dezen bundel te werpen, om te zien of de keus der liederen beantwoordt aan wat des schrijvers uitspraken doen verwachten, nog eerst een enkel woord over die „beweging".

Beweging is een dynamisch woord, dat het voor-deel heeft zoo vaag te zijn, dat het tegendeel haast nooit te bewijzen valt. Een vereeniging, een stichting, een naamloze vennootschap, zij alle hebben haar statuten, haar nauwkeurige omschrijving van doel, om-vang en middelen. Een beweging niet alzo. Deze heeft niets van dit alles. Bij een beweging krijgt men den indruk, dat niet doelbewuste mannen en vrouwen aan den arbeid zijn, maar dat integendeel „iets" over die menschen komt. Er beweegt iets. Men wordt er-door gegrepen. Men doet mee, „beweegt" mee, tracht anderen te bewegen om evenzoo mee te bewegen. Zie-daar de beweging. En let nu eens op. Wee degene die niet mee beweegt! In tegenstelling tot de vereeniging, de stichting of de naamloze vennootschap etc., waar ieders deelname volkomen vrijwillig is, vergaat het de „neutrale" bij een „beweging" kwalijk: hij mag niet neutraal zijn, hij wordt tegenstander, dwarsklaker, domper genoemd, de beweging loopt hem zoo mogelijk onder den voet, de oven van Nebukadnezar is zijn deel.

Nu heeft ds Hasper hieraan stellig nooit gedacht, toen hij het woord „beweging" koos en herkoos en handhaafde en herhaalde bij zijn arbeid. Maar wij denken daar wel aan, wanneer we lezen dat deze be-weging een officiële kerkelijke erkenning heeft ver-kregen door de Haagsche Synode in September 1949. Want dit slaat dicht bij ons in. Reeds in 1943 heeft onze Generale Synode van Utrecht iets zeer goed-keurends over de psalmberijming van ds Hasper ge-zegd. En — na de scheuring — heeft onze Synode van Amersfoort (1948) wederom zich loffelijk uit-gelaten over dezen arbeid. Maar het staat zonder meer vast, dat onze Amersfoortsche Synode deze psalm-berijming allerminst gezien heeft als „het voornaam-ste onderdeel van de beweging: Geestelijke Liederen etc.", welke beweging „interkerkelijken zang, Christe-lijke eenheidsopenbaring en pluriforme fundamenteen onder ons verworpen volksbestaan" denkt aan te richten. Wanneer onze Generale Synode te Kampen het volgend jaar de nieuwe psalmberijming objectief en eerlijk zal kunnen beoordeelen, dan zal het goed zijn dezen uitstekenden arbeid van dezen zeer gewaardeerden auteur niet vooraf onverbreekelijk te koppelen aan een eenheidsbeweging van interkerkelijke allure.

D. W. L. MILO.

GRONINGER Brieven

Amice frater,

Ook in deze dagen van herinnering aan Nietzsche's sterfdag worden pogingen gewaagd om hem en zijn werk, die beide veel afschuw wekten, te rehabiliteeren. Hij zou geen vernier, doch een bouwv. zijn, een zie-ner, die den gang naar het nihilisme wees, maar het tevens wilde overwinnen.

Ik wees er reeds op, dat Rispens hem een christen noemt, zelfs in zijn „Antichrist". In het persoverzicht der „Reformatie" las U ook het oordeel van prof. Pos.

Prof. de Sopper zegt in zijn jongste interessante werk: „Dwaalwegen", dat christenen zich Nietzsche's

verwijt jegens het christendom als de oorzaak van alle kwaad, dat ons werelddeel trof, niet behoeven aan te trekken, omdat Nietzsche het echte Christendom niet heeft gekend. Wat hij met laaienden, alleverte-renden hartstocht bestrijdt is 'n parodistische caricatuur daarvan, die hij mede onder den invloed van Scho-penhauer abusievelijk voor het echte aanzag. En waar zijn onstuimig verlangen eigenlijk naar uitging is iets, dus Prof. de Sopper, dat alleen door het echte chris-tendom te verkrijgen is. Nu komt het er ultraard hier maar op aan, wat men onder dat echt verstaat. Maar onjuist is zeker niet, wat deze geleerde verder op-merkt: „men heeft niet zonder reden in 't feit, dat zulk een tragiek na zooveel eeuwen nog mogelijk is, een ernstiger verwijt tegen het empirisch christendom ge-zien dan in al Nietzsche's investieven bij elkaar. Naar onze overtuiging ligt de fout niet hierin, dat de men-schen te christelijk zijn geweest, maar dat ze het niet genoeg, dat ze het in het geheel niet of te gebrekkig geweest zijn. Het lijkt ons onder alle omstandigheden een onjuiste diagnose, den achteruitgang van een pa-tiënt toe te schrijven aan de ondeugdelijkheid van een medicijn, dat hij niet heeft ingenomen. De menscheit heeft „wind" gezaaid en is er nu aan toe den „storm" die daaruit voortkomt te oogsten. Hosea 8 : 7. Wij verbazen ons niet over de dreiging die boven ons hoofd hangt".

Nu heeft Nietzsche allicht ook reeds in het gezin, waarin hij geboren werd, evenals Kierkegaard, een verzwakt christelijk geloof gevonden, en aan de uni-versiteiten wijt hij niet dan ondermijning der Schrift, verricht met een vroom gezicht. Tegen deze „halfheid" richtte zich ook wel zijn bittere spot, maar voorts was het wel degelijk tegen den Drieëenigen God, tegen den Christus der Schriften, dat zijn vreeselijke haat uit-ging.

Zijn ontzettende hoogmoed deed hem feitelijk zeg-gen: als er een God kon zijn, wilde ik het wezen; was er een Christus noodig, dan ben ik het.

Zijn haat ging wel degelijk tegen het Christelijk ge-loof uit, wat blijkt uit zijn vreeselijke woorden: dat de sterke rassen van noordelijk Europa den christelij-ken God niet van zich gestooten hebben, is voor hun religieuze begaving geen eere. Zij hadden met zulk een misgeboorte moeten afrekenen.

Hij kon aan het Woord des Heeren, aan Zijn ge-trouwwe kerk niet denken zonder in wilde woede uit te barsten. Zoo zelfs, dat een ongodst als Gide zei: er behoort een zekere waanzin toe om datgene te zeggen, wat hij durfde zeggen.

Dit alles leidt voor wie Nietzsche's geschriften kent geen twijfel.

Als er echter van eenige rechtvaardiging voor hem sprake kan zijn dan is het tegenover zijn eeuw. Tegen-over de onze.

Dan is het tegenover de afvallige christenen van zijn dagen, heel die negentiende eeuw met haar moder-ne „christendom" en haar onafhankelijke moraal. Te-genover al diegenen, die den Christus der Schriften wezenlijk verwierpen en Zijn Woord belaagden en toch de vruchten van het Christelijk geloof wilden behou-den, diegenen, die zooals hij zeide, al meer van mo-raal spraken naarmate zij het fundament er van af-braken.

Het is ook hierom, dat wij ons met hen bezig mo-gen houden.

Omdat gelijke dwaling nog werkt in onzen dag.

Ik denk nu slechts aan hen, die van een modern humanisme en socialisme of van een christelijk hu-manisme, dat zich evenzeer als Nietzsche afwendt van het Woord van onzen God, nog iets goeds, of aan hen die onder den schijn van dat Woord te aanvaarden, het verloochenen, en die daarvan nog allerlei heil voor het wankle Westen verwachten.

Voor Nietzsche was het als bij Ibsen: alles of niets. En hij koos voor het niets, het meest absolute nihi-lisme.

Heel anders dus als de profeet Elia het zei tot het naar den afgodendienst afwijkend volk, dat den dienst Gods met den dienst van Baäl wilde vereenigen: waar-om hinkt gij op twee gedachten? Zoo de Heere God is, volgt Hem na, en zoo het Baäl is volgt hem na.

Nietzsche koos voor Baäl, en de schijnvrome chris-tenen deden als het oude kerkvolk; zij zeiden niets of keerden zich met afschuw af van hem, die de conse-quentie hun liet zien van hun eigen doen.

Meent gij, zoo riep hij hen toe, dat gij het kwaad, dat op uw handelen volgt, kunt keeren door uw half-heid?

Laat ik het U dan doen zien: „onze gansche Euro-peesche cultuur beweegt zich reeds langen tijd met een marteling der spanning, die van jaar tot jaar groeit, als op een katastrofe, los, onrustig en gewel-dig gelijk een stroom, die naar het einde wil, die zich niet meer bezint, die vrees heeft zich te bezinnen". En daarin heeft hij gelijk gehad.

Prof. de Sopper zegt: die katastrofe nadert zelfs sneller dan hij gedacht heeft. Hij meende met deze woorden de volgende twee eeuwen te profeteeren. En niet alleen Europa, maar de geheele wereld is er nu in betrokken.

Nietzsche had gelijk tegenover een prediker van brutaal ongelooft als Strauss, die dacht, dat hij daar-mee volstrekt niet in conflict kwam met de traditio-nele moraal van weldadigheid en naastenliefde en menschenmin, spaarzame resten van een weggeworpen

christendom. Hooren wij van de ongelooften dezer dagen niet dezelfde klancken?

Nietzsche heeft als een stormwind de nevels van dit domme en laffe misverstand weggeblazen. Onze ide-alen, dus prof. de Sopper, laten zich niet zomaar van die z.g.n. mythologie losmaken als fijn goud uit het ruwe erts.

Hij had gelijk ook tegenover al diegenen, die mee-nen te beter christenen te kunnen zijn, naarmate zij te meer in wezen weigeren in een eenvoudig geloof alles voor waar en zeker te houden, wat het Woord Gods ons zegt. Die christenen, die voor niets zoo bang zijn dan voor niet wetenschappelijk te worden gehouden, want men kan zich toch niet tegen de resultaten der wetenschap verzetten, maar die dan toch christelijke dogmata willen handhaven.

Dit geldt ook voor vele geleerden onzer dagen. Ik denk nu aan Barth en ook aan zijn tegenstander Althaus, die in zijn dogmatiek — de Christelijke waarheid naar hij zegt — wel waarheden van het Christelijk geloof wil onderschrijven, maar „die oude theologie welke nog vasthoudt aan de beelden van een oertoestand en zondeval aan het begin der historie niet meer kan volgen". Dat kunnen wij theologen, dus verklaart hij, niet meer doen. Daar zijn „wij" boven verheven. „Das Paradies hat auf unsere Erde in unseren Welt wieder ein Ort noch eine Zeit gehabt". Dat is er dus nooit geweest. En vóór Adam was er, naar de natuur-wetenschap dan leert, reeds een heele ontwikkelings-geschiedenis van, ja stellig, van dier tot mensch.

Tegen al dezulken zegt Nietzsche: meen niet, dat gij het Christelijk geloof voor het leven zult behouden.

De stroom naar het nihilisme stort zich over U heen, ja wordt door U voortgestuwd.

Ook tegenover de humanistische moralisten heeft Nietzsche het gelijk aan zijn kant.

In zijn „Wille zur Macht" (17) zegt hij van de wijs-geeren van zijn tijd, dat zij de waardigheid van den mensch willen vasthouden met hun geloof, dat hun morele waarden cardinale waarheden zijn.

Wie God loslaat, zoo spot hij, houdt des te stren-ger vast aan het geloof in de moraal. Maar weet wel, gij kunt de moraal niet handhaven zonder godsdien-stig fundament. Gij maakt den weg naar het nihilis-me noodwendig.

Hij waarschuwde niet. Hij lachte er om, zooals de satan er om lacht. Hij verheugde er zich in met boos-aardig genot. Goed, maar wat hij daar zei, was waar, en onze tijd bevestigt het in dubbele mate.

In een der Duitsche wijsgeerige tijdschriften plaats-te een auteur Kierkegaard en Nietzsche naast elkan-der. Beiden, zoo zegt hij, zagen het nihilisme nade-ren. Beiden wilden het overwinnen.

Beiden zagen het kwaad van hun tijd. Kierkegaard zei: de tijd is alleen tijd geworden. Nietzsche noemde dit een overschatting van het oogenblik. De eeuwigheid zoo is wel meer gezegd, trekt uit het leven van West-Europa weg. Het „Jenseits" heeft geen kracht meer.

De schrijver acht dit het verschil tusschen die bei-den, dat Kierkegaard dit zag als de wortel, Nietzsche als het heilmiddel voor het kwaad, dat Europa trof.

Kierkegaard zei: waag den sprong in het geloof. Helaas wist hij niet wat het waarachtig geloof is. Het is niet de „eeuwigheid" die ons redden zal. Het is de Christus der Schriften, Die kan behouden.

Nietzsche zei: wilt gij van het dier afkomstig, dus een dier zijn, leef er dan ook naar. Zooals het nu is noem ik den mensch het meest mislukte dier, dat er is en komen kan.

Wij mogen wel concludeeren, dat zoowel Kierkegaard als Nietzsche den stroom naar het nihilisme hebben versterkt en nog versterken.

Want beiden leven door hun werken meer dan zij het in hun eigen tijd mochten ervaren.

Daar is voor Europa alleen uitkomst mogelijk, als het zich bekeert.

Prof. de Sopper meent, dat, als de crisis van heden is doorleefd, die bekeering ook komen zal. Als de bloeitijd van crisisphilosophieën en crisistheologieën is afgelopen, dan zal, als voor en na, de waarheid van het eeuwig Evangelie weer meer erkenning vin-den, dat van den verloren zoon vertelt: tot zich zelven gekomen zijnde, zeide hij: ik zal opstaan en tot mijn Vader gaan, en ik zal tot Hem zeggen: Vader, ik heb gezondigd.....

Waarom houdt deze schrijver daar op?

Want de verloren zoon zei meer: Vader, ik heb ge-zondigd tegen den hemel en voor U.

Dat moet ons verloren geslacht weer willen erken-nen. Gezondigd door de verlaten van het Woord, door het verachten der ware kerk des Heeren, door den wereldzin in denken en handelen, die tegen al de ge-boden Gods durft in te gaan, door dat hinken ook op twee gedachten, het doen alsof men den Christus als Heer wil erkennen, terwijl men Zijn Woord ver-werpt, door dit vreeselijke zelfs, dat een zich gerefor-meerd noemend geslacht opnieuw diegenen durft ver-volgen, die getrouw naar het Woord Gods willen wan-delen.

Laat Nietzsche tot het huldig geslacht ook zeggen: wie zijn hart deelen wil tusschen den Christus der Schriften en een wereld die Hem verwerpt — hij is op den weg naar het nihilisme. Hij heeft geen kracht waarachtig in Gods kracht mede te werken tot het behoud. Ook onze tijd vraagt beslistheid.